

Louise O. Fresco

DE IDEALISTEN

2018 Prometheus Amsterdam

© 2018 Louise O. Fresco
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Foto omslag Alamy
Foto auteur Jordi Huisman
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3496 9

1

Wat was dit voor dag? Ndidi spitste zijn oren om de allereerste geluiden van de ochtendvogels op te vangen. Het nog aarzelende gepiep klonk als een kind dat voor het eerst zijn stem uitprobeerde. Een andere vogel viel in. Toen, vanaf de overkant van het pad, verborgen in het diepste gebladerte, bereikten hem twee kreten tegelijk, scherp tegen elkaar in. Wat waren dit voor vogels? Ze klonken als zwaluwen, maar schriller. Verderop boven de dunne strook bos langs de rivier hoorde hij er nog meer. Hij kende de namen van heel wat soorten, al wist hij niet hoe ze eruitzagen. Voor Ndidi waren de vogels zijn klok, zijn kompas, zijn gids, zijn waarzeggers. Vogels vertelden hem wat er was gebeurd en wat er zou gebeuren. Hij herkende ze aan hun roep, in ieder jaargetijde, jaar na jaar, maand na maand: de op de wind glijdende trekvogels die op een ochtend ineens neerstreken, in een dichte kwetterende massa op de velden. Daarna, zodra de regens begonnen, kwamen er weer andere vogels, die in tweetallen langs de paden naar wormen pikten. Haarscherp onderscheidde hij de roep van de nerveuze honingzuigers, de weervogels, de wouwen, de zandhoenders en al die andere onbekende soorten, met ieder hun eigen strofes. En de duiven, altijd die veelheid aan duiven, om en op het erf gorgelend en koerend.

Heel soms, op rustige dagen, klom hij naar boven met hulp van zijn neefje Nyensa (die hij Pete moest noemen omdat hij naar Amerika wilde, en daar heetten ze allemaal Pete). Daar, op de rotsachtige richel boven het dorp, waar het plateau begon, zaten ze stil om te luisteren naar de oorgieren en de witruggieren, die als een windvlaag vlak boven hun hoofd ruisten voor zij zich over de rand van de vallei lieten glijden, op weg naar een karkas. Zeldzaam waren de andere grote roofvogels, de raven, de buizerds en de donkere haviken: als zij

hun razendsnelle vluchten uitvoerden – *sjoeshhhh sjoeshhh* – zweeg de natuur.

Aan de verscheidenheid van vogels las hij de gunsten van het seizoen af. Dit jaar waren de kauwen in minder grote aantallen uit het noorden gekomen, en ze waren veel te laat. Vorig jaar daarentegen waren ze al vroeg vertrokken, misschien gebeurde dat dit jaar ook. De regens waren nu bijna voorbij, al waren de afgelopen dagen nog wat druppels gevallen, net genoeg om het stof op de paden te bevochtigen. Kortere en kortere werden de seizoenen deze jaren. Zo onvoorspelbaar was de regen geweest dat niemand er zeker van was wanneer er gepland kon worden. Iedere dag waren de vrouwen naar hun velden gegaan, en dan voelden ze de korrelige zanderige grond met hun droge, ruwe handen en schudden hun hoofd. Sommigen probeerden het toch, om na een paar weken te zien hoe geen enkel zaadje opkwam en de stekken verdroogden.

Uit het noorden zou de harmattan aanwakkeren tot hun mond en hun longen gevuld leken met zand. De wind blies de zandkorrels tot in de kookpotten, zodat ze knarsend hun avondpap moesten eten. Binnenkort zou de oogst worden binnengehaald, als de planten met hun taaiste, diepst vertakte wortels het allerlaatste vocht uit de bodem hadden geperst. Dit was de zwaarste maand, als de voorraadhutten leegstonden en het land nog niets nieuws had opgebracht. Wee degene die de verleiding niet weerstond om onrijp graan te eten. Nooit zou zijn land of dat van zijn kinderen nog iets opbrengen. Kolieken zouden zijn darmen samentrekken tot hij kreunend naar de rivier kroop om te sterven. Al knaagde de honger in alle magen, de straf van de voorvaderen was nooit mild.

De akkers, in vroegere jaren zo vochtig en mals, waren veranderd in een harde korst die in de loop van het droge seizoen zou barsten in een grillig patroon van scheuren, waarvan sommige breder waren dan zijn pols en dieper dan zijn arm. Nadat het vee alles had afgegraasd, bleven alleen de verbleekte korte stoppels over, totdat het zand uit het noorden ze bedekte. Als dan niets meer als voer kon dienen en de dieren begonnen aan het stro van de daken van de hutten, dwongen de herders het vee met stokslagen en hoge kreten – *eeeh, eeeh* – om aan de lange trek te beginnen naar de vloedvlaktes. Ieder jaar klaagden ze dat

de graslanden daar minder hoog en dichtbegroeid waren dan in hun jeugd. Andere stammen uit het zuiden trokken naar dezelfde gronden. Hier en daar waren al schermutselingen ontstaan, twee mannen van een clan uit een naburig dorp waren gearresteerd voor het neersteken van een oude herder. Deloedvlakte zelf werd elk jaar kleiner, de overstromingen van de rivier reikten minder ver naar het westen en het oosten.

De zomers waren heter en duurden langer. Het stof van de savanne omfloerste de zon en drong telkens meer naar het zuiden waar de velden van Ndidi's dorp lagen. Hij had de vele lege aren van de gierst en de sorghum op de akkers gevoeld en het losse zand dat oprukte onder zijn voeten. De vliesjes van de magere aren sprongen tussen zijn vingers kapot als hij ze aanraakte. Ook dit jaar zou hun land bijna niets opbrengen. Droogte en vogels en dieven waren de dorpingen al lang voor geweest. Te vroeg waren de regens begonnen, te vroeg waren ze weer opgehouden. De kwetsbare ranken van de pas geplante bonen verdorpen, de peulen waren bedekt met kleverige mijten. De cassave overleefde, maar de wortels waren mager en gerimpeld als de ledematen van oude vrouwen, de bladeren gekruld als geblakerd papier. Wie geluk had kon nog extra cassave planten op de vochtige plekken achter de afvalhopen bij de rivier. Daar waar de mannen hun yam verbouwden was het niet beter, de tere scheuten verbrandden onder de blikken van de zon. Ongeduldig wachtten de kinderen en vrouwen nu op de oogst. Dit was de maand die zo lang als een jaar leek te duren. De mannen morden over de karige maaltijden van hun vrouwen en zochten tevergeefs hun heil in de jacht. De droogte was de straf van de voorvaderen en trof allen, sommigen met weinig goed land. Er waren altijd mensen die nog meer straf dan anderen verdienden.

Van alle dagen, wat voor dag zou dit worden? Ndidi vroeg het zich opnieuw af. Het was niet een gewone dag van droogte en stof en honger, zoals alle andere. Er gistte iets in de lucht, alsof de goden koorts kregen. De vogels vlogen onrustig af en aan. Hoog boven zijn hoofd hoorde hij een vliegtuig, op weg naar het zuiden. In het dorp werden ze de glinsterende reigers genoemd, gemaakt door de blanken, die veel hoger vlogen dan vogels, opdat niemand kon zien waar ze hun prooi haalden.

Hij dacht aan de Grote Stad, waar die zilveren vogels vandaan kwamen, waar mensen elke dag eten konden vinden, waar altijd een markt was, en auto's rondjes reden met rijke mannen in strakke, gladde, gesteven broeken en tunieken. Naast hen zaten hun vrouwen met ingewikkelde gevlochten pruiken en bontgekleurde jurken en omslagdoeken. Hij wist hoe het was, hij had immers de verhalen gehoord van de zonen van het dorps hoofd en van zijn halfbroer Emeka.

Er was iets, dit was niet een dag als alle andere, hij hoorde het aan de geschrokken roep van de uil die niet zou moeten roepen op dit uur, en aan het gehuil van een baby ergens in het bos, die geen baby kon zijn maar een dier was, een hond of misschien een aap. Al die tekenen van onrust onderstreepten dat het droger en stoffiger was deze maanden dan iemand zich herinnerde.

Ndidi strekte zich uit. Het was eindelijk tijd om zijn bed te verlaten! De macht van de nacht was ten einde. De kreten van de dagvogels klonken nog voorzichtig, alsof ze hem wilden vertellen dat de dag zelf nog net niet was aangebroken en dat hij goed moest opletten. Hij had nu haast om op te staan. Hij hoorde een hoge fluitklank, drie keer achter elkaar, gevolgd door een pauze, dan weer, als een waarschuwing, een herhaling in een andere boom. Vervolgens dook het geluid van de vogels weg, alsof ze twijfelden, alsof ze net als het licht nog kiekeboe speelden aan de horizon. Een paar tellen later vielen de cicaden in. Dat stelde hem weer gerust. De vogels en de insecten riepen samen de zon. Zonder hen zou de dag niet aanbreken. Heel vroeger, had dokter Marcus hem een keer verteld, vreesden de eerste mensen elke avond dat de zon niet meer op zou komen, dat het voor eeuwig nacht zou blijven. Die mensen vereerden daarom de zon met offers en dansen. Zo stond Ndidi eindelijk op: de vogels floten en zongen hun lied voor hem, de insecten zoemden en tsjirpten en Ndidi neuriede mee.

Het was de dokter, dokter Marcus, die Ndidi al die nieuwe dingen vertelde, over de mensen van heel lang geleden, dingen die hij niet helemaal begreep, dingen uit boeken of dingen die, zoals de dokter zei, gewoon in zijn hoofd zaten. Bij de dokter en de paters had Ndidi ontdekt dat ook volwassenen uit boeken leerden, en niet alleen schoolkinderen. De boeken van de dokter verschilden eigenlijk niet zoveel van de

verhalen van de voorvaderen uit het dorp. Ze waren alleen verwarrender, alsof de les minder duidelijk was. In het dorp ging het altijd over dood en leven, straf en wraak, over wie fouten maakte en wie niet, wie rijk werd en wie niet. Soms werd een onschuldige mens door straffen getroffen, zonder verklaring. Soms hadden de mensen iets af te betalen, al wisten ze niet waarom. Soms bleven ze in het dorp jarenlang praten over wie de schuld droeg voor de dood van een familielid. Hij had een verhaal gehoord over een man die ze hadden vastgebonden aan een tak boven de oever van de rivier. Hij lag er dag in dag uit in de zon tot hij schreeuwend bekende. Hij wist niet of het verhaal waar was. Maar hij wist wel dat aan de dood, zelfs die van oude mensen, altijd een schuld kleefde. De dood was niet het einde maar het begin van een nieuwe genoegdoening.

De dokter vertelde zijn eigen verhalen, maar las hem niet voor uit de boeken, behalve een paar zinnen als hij 's avonds op de veranda zat. Hij zei dat hij daarvoor geen geduld had. Een enkele keer nam vader Fernando de tijd om hem een verhaal voor te lezen. Die was minder streng en ernstig dan vader Armand. Hij lachte hikkend om dingen die Ndidi niet begreep, om de zusters en de verpleegsters en hun werk. *Hihihii*, zei hij dan, terwijl zijn stoel schudde. Ndidi begreep niets van die grapjes, maar hij lachte voorzichtig mee. Vader Fernando zocht de boeken uit. Hij las prevelend voor alsof hij zelf niet helemaal zeker was van de tekst. Sommige lange passages kon Ndidi niet volgen, maar hij hield van het ritme en herhaalde de onbekende woorden in zijn hoofd. Roeping, hiërarchie, viering, overgave, apostolisch: hoe mooi klonken die woorden! Soms, in de hitte van de middag, als de overige paters in hun kamers rustten, nam vader Fernando Ndidi mee naar de boekenkast in de eetzaal, en liet hem met zijn vinger over de ruggen van de boeken gaan. Dik en dun, hard en zacht waren de kaften, een enkele keer met letters of versieringen in reliëf.

– Wat denk je hiervan, Ndidi, vroeg hij dan en hij somde een paar titels op.

Uiteindelijk kwamen ze altijd weer uit bij het dagboek van een priester die George heette, het was vader Fernando's favoriete boek. Die priester woonde in een dorp in Europa waar ook van alles gebeurde, zoals vader Fernando zei.

De zusters daarentegen hadden nooit tijd om te lezen, en ze nodigden hem nooit op de veranda van het zusterhuis uit. Ze hadden wel verstand van boeken, want elke dag las een van de jongste zusters verhalen voor aan de zieken op de zaal. Zo moesten ze over het geloof leren en door te luisteren zouden ze rustig worden. Dat werkte meestal niet, omdat de patiënten door het voorlezen heen bleven praten en huilen. Van alle zusters was Ndidi het liefst bij zuster Rita, omdat ze het lachen nog niet verleerd was en hem verhalen vertelde uit haar eigen dorp, dat heel ver weg in het noorden lag. Soms sloop hij onopgemerkt de speelkeuken van het ziekenhuis binnen en vroeg haar om een verhaal uit haar dorp. Dan lachte ze en droogde haar handen af.

– Zo, Ndidi, kun je er geen genoeg van krijgen, van al die verhalen?

Als ze niet veel werk had, vertelde ze over het grote huis.

– Een huis als een kasteel, Ndidi, met een echte toren. Dat is waar ik opgroeide, met kamers, Ndidi, elk zo groot als de ziekenzaal, met beschilderde plafonds, de ene na de andere aan een lange gang. Vanuit ieder raam had je uitzicht over de olijfbomen en de wijnranken! Het was er zo mooi, zo groen, Ndidi!

Meestal beëindigde ze dan snel haar verhaal en ging ze weer aan het werk, alsof ze al niet meer wist dat hij nog naast haar stond. Hij had geen idee hoe olijfbomen en wijnranken eruitzagen, maar hij wist wel dat het bomen waren. Die noemde vader Armand soms ook in zijn zondagse preek.

In het dorp sprak niemand zomaar meer dan een paar woorden tegen hem. Ze zeiden hoogstens *Ga uit de weg, ga naar huis* of *Donder op!* als ze hem weg wilden hebben. Degenen die hem goedgezind waren, riepen hem wel eens als er eten over was. Soms, als hij zo lang stil in een hoek van het erf zat dat iedereen hem was vergeten, hoorde hij dingen die niet voor hem waren bestemd. Zo leerde hij dat luisteren het allerbelangrijkste was. Wie kon luisteren overleefde.

Ndidi was een onbetekenend kind geweest, van een onbetekenende familie. Zijn vader Uzoma was nu al vele jaren dood, zijn familie bezat weinig land en geen vee. Zijn grootvader had niet tot de clanoudsten behoord maar was afkomstig uit een dorp dat verder stroomafwaarts lag en ooit door eerdere generaties van de clan was veroverd. Zijn grootvaders vader was nog een van de slaven geweest van het hoofd

van de clan van Akuchi. Van de zeven kinderen van de twee vrouwen van Uzoma waren er vier nog in leven, Ndidi was de jongste. Zijn moeder, Adannaya, zijn vaders tweede vrouw, kwam van ver weg. Ze was destijds met haar familie gevlucht voor het geweld van de oorlog. Adannaya was zo bang geweest dat ze niets meer kon vertellen, zelfs niet uit welk dorp ze afkomstig was of hoe ze had gereisd. Ze sprak bijna nooit meer dan twee woorden. Bang en verward was ze gebleven, haar hele leven lang. Ndidi wist het wel, want hij had het zijn vaders zuster vaak horen zeggen. Die zei dat er iets niet goed was in Adannaya's hoofd. Samen met haar moeder was ze destijds aangekomen bij de kliniek, na een reis vol honger en gevaar. Daar, bij de waterpomp, waar hij de paters hielp met de reparatie, was Uzoma's oog op haar gevallen.

Ondanks de ontberingen was ze mooier dan de beschikbare meisjes in het dorp. Haar familie telde vier dochters. Voor de bruidsschat van de twee jongsten was geen geld meer, zodat haar broers Uzoma's huwelijksaanzoek al na drie weken aanvaardden en niet vroegen om verdere onderhandelingen, zoals gebruikelijk was. Dat had al een waarschuwing moeten zijn, maar Uzoma had zijn zinnen op haar gezet en wilde naar geen raad luisteren. Adannaya werd na een korte ceremonie achtergelaten bij haar nieuwe man. Haar moeder vertrok een maand later, vroeg in de ochtend, zonder afscheid te nemen van haar dochter en haar schoonfamilie. Noch haar moeder noch iemand anders van de familie had Adannaya ooit nog opgezocht. Zelf lispelde ze soms dat ze terug naar haar moeder wilde, maar niemand begreep wat ze met 'terug' bedoelde, want haar geboortedorp bestond al lang niet meer en haar moeder was vast al dood. De familie van Adannaya was waarschijnlijk blij, had Ndidi horen zeggen, dat ze haar niet meer hoefden te voeden, want werken kon ze niet. En haar broers waren vast bang dat ze, als ze terugkwam, compensatie voor haar vertrek zouden moeten betalen.

Een jaar na het huwelijk van Adannaya met Uzoma werd een meisje geboren, Obio, en een jaar later Ndidi. Hij was klein en zwak, zwakker dan zijn zuster en halfzuster op die leeftijd. Zijn vader richtte zijn aandacht volledig op zijn eerstgeborene, Emeka, Ndidi's halfbroer, de zoon van zijn eerste vrouw. Emeka trouwde al toen Ndidi nog een kleuter was. Hij herinnerde zich van het huwelijksfeest alleen nog dat hij te veel had gegeten van de cassavepap met maïs en suiker. Het was nog

maar een paar jaar na de oorlog en de eerste keer dat hij suiker proefde. Nu woonde Emeka met zijn vrouw aan de andere kant van het dorp, vlak langs de weg. Hij werkte 's nachts voor de baas van de fabriek, als bewaker en manusje-van-alles. Het liefst wilde hij chauffeur van een vrachtwagen worden. Hij was slim, maar had geen zin om naar school te gaan. Hij kende veel van de handelaren die langs de grote weg trokken en regelde dingen, zoals hij zei, voor hen, voor de fabriek en voor zichzelf. Soms deed hij zaken met handelaren uit de stad, en als het heel goed ging bracht hij een zak meel naar Adannaya en haar kinderen. Emeka was een gedrongen jonge man met een hoog voorhoofd en grote handen die makkelijk om Ndidi's middel pasten. Vroeger hield hij ervan om Ndidi hoog op te tillen, te hoog, en door elkaar te schudden, totdat hij hard begon te huilen. Dan liet Emeka hem abrupt vallen, met een *pfoehhh!* Alsof het een inspanning was de tengere jongen op te tillen.

– *Grow up*, zei hij dan in het Engels.

Obio liet hij meestal met rust. Oluchi, Ndidi's oudste halfzuster, dochter van de eerste vrouw, had voor hun vader gezorgd tot zijn dood. Ze lette op de twee kinderen van Adannaya. Toen hij klein was, stuurde zijn moeder hem elke dag mee met Oluchi en Obio, om water en hout te halen, zodat ze zelf kon blijven rusten. Dan bleef ze bewegingloos op het erf zitten tot ze terugkwamen, haar smalle benen recht vooruit op de mat, bedekt door een vale, te vaak gewassen doek, een strootje ronddraaiend tussen haar vingers.

Zodra ze uit het zicht van de hutten waren, duwden zijn zusters hem van het pad af, het gras en de struiken in, waar hij struikelend zijn enkels openhaalde aan de scherpe stengels.

– Ga dan jagen, riepen ze, je bent toch een jongen?

Op de terugweg droeg hij de zwaarste emmer op zijn hoofd, als een meisje, tot ze vlak bij het dorp waren. Dan nam Oluchi de emmer over en droeg hem heupwiegend het dorp in, waarbij ze langzaam genoeg liep zodat iedereen haar wel moest opmerken. Thuis bedankte Adannaya haar met een vermoeide stem. Ze moest niet zoveel dragen, ze had de kleine, Ndidi, moeten laten helpen.

– Ach, hij is nog te klein, zei Oluchi dan glimlachend, het komt wel, ik doe het graag voor je, Adannaya.

Obio zei niets. Ze wist maar al te goed dat zij anders dezelfde behandeling zou krijgen als Ndididi. Ndididi had de maanden geteld tot Oluchi zou trouwen. Toen ze eindelijk een politieagent in een naburig dorp had ontmoet en haar eigen kinderen kreeg, zag hij zijn halfzuster niet meer.

Het was nog zo vroeg dat om hem heen alle mensen nog sliepen. Dit was nog niet hun tijd. Alleen Ndididi hoorde de natuur ontwaken ver voor de zon opging. Hij herkende ieder geluid van de scharrelende dieren: de torren, de kevers, de rupsen, de mieren, de slangen, de knaagdieren, de kikkers, de hagedissen. In de nacht en de schemering was hij in het voordeel. Hij hoorde alles beter dan ieder ander. Dokter Marcus daarentegen hield van de dag.

– De avond brengt leed, zei hij, en de ochtend brengt hoop. Dan lachte hij kort.

– In de nacht weegt de eenzaamheid zwaarder, zei hij soms, en dan lachte hij weer.

Maar Ndididi hield juist van de nacht, omdat hij vertrouwd was met de duisternis. Hij luisterde naar de dieren om zich te oriënteren, en negeerde de geesten van de nacht. Als je dieren hoort die je kent, hoef je niet bang te zijn. Dan ben je niet alleen. In het donker was hij veilig. Door het licht had hij altijd pijn in zijn hoofd. Overdag zag hij nauwelijks iets, alleen soms enkele grove bewegingen in grijs, en dat ook steeds minder. Hij droeg een donkere bril om zijn ogen te beschermen, met een pleister langs de rand van het linkerglas dat de neiging had om uit het montuur te vallen. Ook in de nacht zou hij het liefst zijn bril ophouden, maar soms ging hij erop liggen en dan verhoogde het montuur. Daarom legde hij de bril meestal op de grond naast zijn bed. Zonder bril moest hij overdag zijn ogen stijf dichtdoen. In het begin, toen hij nog geen zonnebril had, droeg hij een verband voor zijn ogen. Dokter Marcus had hem getroost.

– Je kunt beter minder zien. Als je alles denkt te zien, zie je te veel, dus zie je eigenlijk niets.

Het donker was Ndididi's vriend. De nacht diende niet om alle uren te slapen. Soms deed hij alsof hij sliep, om zijn tante Iya, die naast hem woonde, niet ongerust te maken. 's Nachts luisterde hij urenlang naar